

TÜRKBİLİK REVÛSÜ

REVUE DE TURCOLOGIE

Fondée à Paris

Par

RIZA NOUR

TOME III, LIVRE 1'

Bir îzah	Riza Nour
Üveysi (şîr)	R. N.
Köroğlu „	R. N.
Tasbaz „	R. N.
Kuloglu „	R. N.
Kâtibî „	R. N.
Şâiri mechul bir şîr	R. N.
Kesikbaş dastanı (Salçuklular şîrleri)	R. N.
Demuroğlu „	R. N.
Kendi şîrlerimden (16 tâne) . . .	R. N.
Eserlerim	R. N.
Sinopda Riza Nur Kütübhânesi . .	R. N.
Hücumlara cevablar	R. N.

kalmaga karar veren, maddî ma'nevî dermanı olan, mevkî', para ve hiç bir şey istemeyen, vatan ve millet ugrunda otuz beş yıldır her belâyâ giren, her cefâyî çeken, canı bir kaç defa bedâvaya kalan, yaşamaktan artık bir lezzet bulmayan adamda hele bu yaşdan sonra korku olurmu? Böyle bir cisimde korkuya bir m. m. murabba'ı bile yer kalmamıştır. Bu zat bu söz ile bizi tahrik etmek istemiş olacak,

Bu güne kadar böyle yaşadık. Bundan sonrası bilinmez. Her şey hâle göre değişir. Ezelî, ebedî kanun böyledir.

Rıza Nur

Üveysi'nin bir şîri

Elâ ey kavmi Islambol bilin tahkik olun âgâh!
 Irişür nâgihan bir gün size kahr ile hişmullah.
 Kıyamet kopdu dünyadan elem çekmez, utanmazsınız.
 Zamânıdır iner Mehdi; nuzul etmekde ruhullah.
 Yapub dünya evin, vîran edersiz hâne i dîni.
 Ne Fir'avn yaptı, ne Şeddad dünyayı bu şekl billah!
 Nice bîçarenin zulmen yıkarsınız hatırın daim;
 Degilmi müminin kalbi, a zalim yoksa, beytullah?!
 Eger bin kerre feryad u figani göklere erse
 Terehhum etmeyub bir gez demezsiz yerde kalmaz ah.
 Yetime şefket etmezsiniz olursuz göz göre malik;
 Degilmi hâzır u nâzır, buna razimidir allah?!
 Ne şer'ullaha tab'îsiz, ne hod kanûna kayılsınız?
 Cihani dürlü bid'atla fenaya verdiniz eyvah.
 Yahûdî gibi mel'unlar geçerler sadra bîteklîf,
 Kapudan baksa bir mümin ederler undan isikrah.
 Nedendir böyle hayinler emanet sahibi olmak?
 'Aceb hiç ehl i Islamda bulunmâz mı emînullah?!
 Çakıldı fitne çakmağı tutuşdu büsbütün dünya;

Nice ulaşmaya ateş begim İslâmkola kâh kâh?!
 Sepetlerde kılıc kalkan, za'âmet oldu pasmaklık;
 Alubdur şimdi arslanın elinden payını rubah!
 Çalışur bir tarikle seferden kalmaga her kes,
 Kani bir atlanur gider gazâyê fî sebîlullah!
 Beş on akçe 'alûfe ilen sipâhî neylesün-nitsün?
 Eger yeniçeri dersen ne kâdir söylemek billah.
 Bozulmasına dünyanın sebep paşalar, agalar;
 Fesad u fitneye ba'is bular şübhesiz kâh.
 Ne dîne tapdınız bilmem, ne mezheb tutdunuz haşa?
 Imamlar kavline uymaz, buyurmaz dört kitabullah.
 Kudat احوالini dersen ne mümkündür beyan etmek,
 Eger hasmin ise kadı efendi, yarıcın allah.
 Kurub bir dam i tezvîri, komuşlar mahkeme adın!
 Kani seccade i hazret, kani ahkâm i şer'ullah?!
 Bu gün tahkîr edub dîni edersiz hîle i şer'ı,
 Şefa'atmi eder size yarın ol hak habîbullah?!
 'Aceb münkirmisiz haşre, kıyamet yoksa kopmazmı?
 Size ya ummetim dermi bu f'elile nebiyyullah?!
 Zamane uydu nisvana, döşendi ekser oglana;
 Ekabir tapdı hemyane olub ekser 'aduvvullah.
 S'tanbul kavminin zulmu, fesadı cümleden artuk.
 Budur gam çekdüğüm, korkum iriçe bir bela-nagah.
 Nice nice Suleymanlar gelüb geçdi şu dünyaya,
 Kani ecdad 'azam kim kime kaldı bu milkullah?!

 Huda dayim hatalardan selamet eyleye şahı;
 Ne dünyada, ne ukb'da olursa fî emanullah.
 Bir alay dilsiz mudhik cücelerle karîn olma!
 Şeyatîn kavline uyma degildir f'eli zıllullah.
 Vezîre 'îtimad etme benim devletlü hünkârım!
 Olardır duşmanı dînin, olardır devlete bedhah.
 Vezaret sadrına geçmiş oturmuş bir bölük hayvan.

Bu dîn u devlete hizmet eder yokdur bir âdem ah!
 Aceb gizlendi 'arifler, görünmez oldu kâmiller;
 Sükûta vardı va'izler, görünmez oldu ehlullah.
 Edinmez kalfa İblîsi-reîs küttab defterdar;
 Tarîk ı şeytanatda ol degildir bunlara hemrah.
 Eger tahsil i emvalde tekâsül etseler sehven

.....
 Cihanda hırsız vehem yankesici kimdürür dersen
 'Asesbaşîle hem subaşdır kim inan billah!
 Bulardan dahi azlamdur efendim kadî'askerler
 Cihani irtîşa ile haraba verdiler billah.
 Balık başdan kokar derler fesadın başı m'alumdur
 Ne kadar kimse bu nokta dese haza kitabullah.
 'Acebdır 'iz zu devletde cemî'an Arnavud, Boşnak;
 Çeke devrinde zilletler şeha al i Resulallah.
 Huzûr i Hakka vardıkda olurmı siz ola mesûl,
 Size tefvîz olunmuşdur emanet 'ibadûllah.

.....
 Mura'îler tutub dehri sanurlar halîdir dünya.
 Velî her köşede vardır nice bin 'ârif i billah.

.....
 Bir ocak oğludur aslım, diyar i Konyada mevlûdüm.
 Benim ben hakipay î mevlevî başda külâh vallah.
 Ne havf û ne muradım var paşalardan, agalardan,
 İki 'alemdede maksûdum heman ancak rizaullah.
 Uzuya olmuşuz mêmur kazaklar birle yor alan;
 'Acebmi kâfiristana düşerse mûmin i billah?

.....
 (Uveysi!) çekme gam tarih bin yüz elli altıda
 Huruc etmek mukarrerdir biemrullah, biemrullah.

Paris Bibliothèque Nationale inde 385 supp. turc de
 kaydli manûskiri de buldugum bu şîr 100 mısra' kadardır.

Bazı yerlerini gepdim. Şekli kaside, vezni 4 kerre mefâ'ilün dür. Imâlesi pok, epeyce de vezin bozukluğu vardır. Kâfiye bozuklukları, imlâ hatâsı, mustensih hatâlar da vardır.

Şîrin son kısımlarından öğreniyoruz ki bu şîrin şâiri Üveysi dir. Manüskiri de اوىسى yazılmış ise de عوىسى deye de gördük. Üveysi konyalı olup mevlevidir. Bunu ve ash-nın ocak oğlu olduğunu soyluyor. Ocakdan Yeniqeri değil sipâhi olduğunu anlamak lâzımdır. Uziya harbe gideceğini de siyleyor. Şîrin sonunda da 1156 târihi vardır. Bununla şâirin bu târihlerde yaşadığı anlaşılıyor. Milâdî 1743 tarihine tevâfuk eder.

Bu şîr sir san'atınca kîmetli degildir. Belki de istinsahlar ile bu hâle gelmiştir. Fakat şiirde dikkatı uyandıran bir heyecan var. Asıl mühim olan şey bu heyecan ve heyecanın sebebidir. Şâir devletin hâlinden pek muteessir, vatan ve milliyetperverliğin dinî heyecânile Lagriyor. O vakıt bunları vatan ve millet Kelimelrile ifâde etmegi bilmezlerdi; din ile ifâde olunurdu. Devletin batırılmakda, sebebinin de Istanbulular, beyler ve paşalar olduğunu soyluyor. Pâdişâha da nasihat veriyor : " Dilsizleri soytari cüceleri yanine alma. Vezirlik mevki'ne bir sürü hayvan geçüb Oturmuşdur. Eyiler görünmez oldular. Tezvir tuzagı kurub adına mahkeme dediler. Hırsızlık müdhiş „ deyor. Sonra da " balık başdan kokar, fesâdın başı mâlumdur „ deyor. Yâni fesad başı pâdişahdır deyor. Nihâyet, devletin başına hep Arnavud ve Boşnagin geçdihini soyluyor. yâni butun bunlar ecnebi unsurdan geliyor demek fsteyor.

Şâir pek vatanperverdir. Böyle şiirler târihimizin muhtelif devrlerinde varsa da korku dolayısile gizli kalmış ve ifnâ edilmiş olmalarından elimize kadar gelenler azdır. Bu sebeble bu nevi giirlerin edebiyâtımızda kıymeti guphesiz buyukdur. Bunların en eskisi Amasyalı Refikînkidir [Turkbilik. R. N. 1. S, 102—103]. Fakat bu giirde diger bir

husûsiyet var ki şîrimizde görmedim. O da şâirin içimizdeki ecnebi unsurlara hucûmudur. Devleti onların batırdığını görmüş yanub yakılıyor. Şîrin sonuna göre isyan teşebbüsüne kadar da varıyor. Fenâlıklardan dolayı bunlara saldırıyor. Şâirin heyecânının rûhu işte budur. " Acebdir izzu devletde cemîan Arnavud, Boşnak „ mısraile bunu sarâhatan ifâde etmiştir. Bu rûh ile yegâne olan bu şiir fevkelâde kîmetlidir. Demek daha eski bir şâir, varsa, öğreninceye kadar Üveysi ilk türkcü şâirimizdir. Bu zât Türkün bu büyük, târîhî ve ölümcil de dini o vâkıt görüb anlamış ve yanmıştır. Hâla bu derdden şifa bulamadık ve inleyoruz.

Bu şiirde " çakıldı fitne çakmagı „ , " kurub bir dam u tezvîri komuşlar mahkeme adın „ gibi güzel ve original tabirler de vardır.

Üveysinin " Vakayi'nâme „ adlı bir eseri vardır. çok teessüf ediyorum ki bu manüskırı yi bulamadım.

— — — Rıza Nur

Köroglunun bir sî-i

Karlı dağları aşıyım,
Yoluga inci döşeyim.
Sabah oldu sarmaşalım;
Uyan benli dilber, uyan!

Ni yatırsın, sabah oldu;
Sabah yıldızları doğdu.
Her kesin dostu uyandı.
Uyan! Gözler mestan, uyan!

Boyuna allar biçildi.
Aşgına dolu içildi.
Hacet kapusu açıldı,